

Саюз

Віталь Цыганкоў

„Саюз непарушны рэспублік свабодных зьяднала навекі вялікая Русь“ — гэта, бадай, першая асацыяцыя, якая прыходзіць у галаву пра слова „саюз“. Пераклад гімну СССР гучыць настолькі ж ненатуральна, наколькі чужародным для беларускай мовы зьяўляецца слова „саюз“. Гэта якраз адно з тых небеларускіх па сваім паходжаньні словаў, якія займаюць неадэкватна вялікае месца ў сучаснай беларускай мове і рэчаіснасьці.

Ня менш чужародныя для беларускай дзяржаўнасьці і незалежнасьці і палітычныя зьвязы, якія называліся і называюцца словам „саюз“.

Апошнімі гадамі ў „саюза“ паступова адваёўвае пазыцыі „звяз“, упершыню ўведзены Янам Станкевічам. Апроч таго, ужываюцца словы „злучэньне“, „таварыства“, „аб'яднаньне“, „хаўрус“, „згуртаваньне“, „суполку“, „адзіночаньне“. Як здаецца, слова „саюз“ хутка патрапіць у тую ж сытуацыю, у якой апынулася роднае яму па духу слова „савет“, якое цяпер ужываецца для азначэньня менавіта небеларускіх — савецкіх альбо расейскіх рэаліяў.

Савецкі Саюз застанецца „саюзам“, гэтаксама як саюз Беларусі і Расеі, а эўрапейскае аб'яднаньне нацыяў мы называем „Эўразьвязам“.

Свабода

Сяржук Сокалаў-Воюш

Свабодка, Свабоданька і Свабодачка, Слабодка і Слабада...

Добры, вольны й праўдзівы — свабодны. Злосны, паднявольны й хлуслівы — несвабодны.

Лексыкограф Памва Бярында пісаў, што *свабода* — гэта *вольнасьць, свабоднасьць, наслаждзеньне, любадараваньне і любачэсьце*.

У 20-я гады нашага стагодзьдзя Вацлаў Ластоўскі вызначыў: „Свабода — *свая воля, вольнасьць*“, і дадаў найменне носьбітаў свабоды: *свабоднік, свабодніца*.

У 70-я пазыўнымі беларускай „Свабоды“ былі радкі з Купалавага верша: „Бяссьмертнае слова, ты, роднае слова! Ты крыўды, няпраўды змагло; Хоць гналі цябе, накладалі аковы, Дый дарма: жывеш, як жыло!“

Беларускія вернікі штодня звяртаюцца да Бога з адной малітвай: „Зрабі *свабоднай*, зрабі шчаслівай, краіну нашу і наш народ!“

Сельпо

Вінцэсь Мудроў

Сельпом — слова гэтае ў гутарковай беларускай мове скланялася — называлі счарнелую, перабудаваную з кулацкай хаты гандлёвую кропку, якая адначасова была і своеасаблівым жаночым клюбам.

Жанкі штодня збіраліся там у чаканьні падвозу хлеба ды абменьваліся плёткамі. Дамінантнай фігурай у клюбе была загадчыца *сельпа*, звяртаючыся да якой, нават старыя цёткі ўжывалі імя па бацьку:

— А пакажы ж ты мне, Міронаўна, вунь тую адзежыну...

Прыкладна раз на месяц у *сельно* прывозілі гарэлку, якую вяскоўцы ў той жа дзень і раскуплялі. Загадчыца дзеля парадку адну скрыню прыхоўвала і... пазбывалася спакою.

Праз тую гарэлку *сельно* ўвесь час рабавалі, але рабілі гэта не вяскоўцы, а прышлы люд — мо якія мэліяратары ды электралінейшчыкі. Выкрадалі звычайна скрыню пітва ды кілё чакалядных цукерак на закуску.

Выпіўшы гарэлкі, рабаўнікі часьцяком тут жа і засыналі, прытуліўшы галовы да паточаных шашалем *сельноўскіх* сыценаў.

З канца 60-х гадоў на вёсках пачалі ўзводзіць цагляныя крамы, але іх ужо сталі называць па-гарадзкому — магазынамі. І *сельно* такім ладам разам з селькорамі паволі сышло ў нябыт.

Сібір

Сяржук Сокалаў-Воюш

Шлях многіх беларусаў у XX стагодзьдзі пралёг празь *Сібір*. Упершыню *Сібір* прыгадваецца пэрсідзкім гісторыкам XIII стагодзьдзя Рашыд-ад-Дзінам. Адны навукоўцы лічаць гэтае слова мангольскім, другія — калмыцкім, якуцкім, табольска-татарскім або нават гунскім. Адныя цьвердзяць, што так называлася старажытнае насельніцтва краю, другія — сталіца тамтэйшага ханства, трэція выводзяць яго ад слова „зарасьці“ ці выразаў „вільготная мясцовасьць“ або „зьбіцца з дарогі“.

Калі Расейская Імпэрыя, а потым СССР былі турмой народаў, то *Сібір* — турмой турмаў. Таму нас ня цешаць зьвесткі, што ў *Сібіру* жывуць беларусы.

Царызм высылаў туды нашых адраджэнцаў: Алесь Гаруна, Язэпа Лёсіка. Бальшавікі адпраўлялі туды бітым шляхам Міколу Ёлашчыка, Масея Сяднёва. Празь *Сібір* прайшоў прэзыдэнт БНР Вінцэнт Жук-Грышкевіч.

Калі развальваўся СССР, людзі з палёгкаю жартавалі, што цяпер, калі *Сібір* застаўся ў іншай дзяржаве, людзей ня будзе куды высылаць. Калі кіраўніцтва РБ узяло курс на ўзьяднаньне з Расеяй, жарт пачаў траціць сэнс.

У XXI стагодзьдзе мы ўваходзім з пэрспэктывай працягваць асваеньне яшчэ неабжытых таёжных абшараў.

Ніколі ня бачыў чалавека, які б радасна ўсьміхнуўся пры слове „*Сібір*“.

Скарга

Валянцін Акудовіч

Што мы сапраўды добра ўмеем, дык гэта наракаць і *скардзіцца*. І так да гэтай гаротнай мовы прызвычаліся, што цяпер ужо нават паміж сабой не гаворым, а толькі крыўдуем: на галечу, недарод, сьпёку, начальства ды іншую халеру.

Натуральна, што мы й прэзыдэнта выбіралі не па якіх там адмысловых здольнасьцях, а каб лепей за іншых умеў наракаць і *скардзіцца*... І не памыліліся ў сваім выбары. На каго ён толькі не крыўдаваў за пару прэзыдэнцтва — на апазыцыю, паветраныя шары, НАТО, прафсаюзы, засуху, карупцыю, Пазьняка, сусьветны імпэрыялізм — усяго да ранку не перабярэш.